

FUNDAȚII ORTODOXE ROMÂNE LUGOJENE

Banatul, din prima jumătate a secolului al XIX-lea și chiar din jurul anilor 1860, a fost modest în oameni de seamă. Astfel, Aloisiu Vlad, deputat în Dieta din Budapesta, în anii revoluției 1848—1849, număra, la 1863, pe următorii bănațeni mai de seamă: Damaschin Bojinca, Eftimie Murgu, Andrei Mocioni, Vincențiu Babeș, Constantin Ioanovici, Petru Cermenă, Mihai Pascu, Atanasie Raț, Filip Pascu, Vincențiu Bogdan, Ioan Faur, I. Misici, dr. Aurel Maniu, Constantin Rădulescu, Iulian Ianculescu, dr. Hațegan D., dr. Atanasie Marienescu. Și lista aproape că se putea încheia. Cauzele acestei situații sunt multiple și unele chiar cunoscute. Una dintre ele, de importanță majoră, a fost tocmai situația precară a poporului român, format în imensa sa majoritate din țărani, dascăli confesionali și preoți, ale căror venituri nu le permiteau să-și trimită copiii la școli superioare.

Și cum pe atunci nu existau „fundații“, care să acorde bursă pentru studii, atât elevilor cât și studenților, s-a simțit nevoia unei inițiative în această privință. Prima inițiativă lugojeană cunoscută aparține protopopului ortodox Ioan Marcu, care, în adunarea bisericească, din 5 septembrie 1848 arăta: „...însuflețit de zelul ce-l are pentru națiunea sa, cunoscând lipsa învățaților bărbați ai națiunii române și trebuința culturii la nația noastră... propune înființarea unei fundațiuni... pentru învățarea a 2—3 tineri din orașul nostru“, fapt pe care adunarea îl aprobă, hotărându-se ca din casieria bisericii să se acorde în acest scop 1.000 florini, iar restul să fie completat din „jertfele private ale zeloșilor naționaliști români. Totodată adunarea autoriză pe președintele ei, Ioan Marcu, cu întocmirea trebuincioaselor statute“.

Această inițiativă a înființării unei fundații, pentru întreținerea tinerilor români la școlile superioare, e pusă din nou în discuția adunării bisericești, din 14 septembrie 1849, tot de către protopopul Lugojului, care, cu acest prilej, face un călduros apel către obștea românească de a contribui la „fondul culturii“. Cu acest prilej adunarea hotărăște să se facă „petiție către majestatea sa în privința întemeierii fundației numite“ (vezi punctul 8 din protocolul ședinței).

Încă nu posedăm date în privința numelor celor care au beneficiat de aceste burse și nici numele lugojenilor care au contribuit cu bani în acest scop. Dar unul dintre ei a fost însuși protopopul Ioan Marcu, care „... din al său a jertfit pe altarul națiunii 100 florini...”, cu intenția de a introduce la începutul școlilor, vreo 30 de tineri români la gimnaziul din localitate.

Un altul va fi fost, desigur, Constantin Udria, vestitul primar al Lugojului din anii revoluției, care a finanțat și marea adunare națională din 27—28 iunie 1848 de pe Câmpul Libertății din Lugoj, prezidată de Eftimie Murgu, și care și-a cheltuit întreaga sa avere în scopuri naționale, culturale și de caritate.

Această a doua inițiativă, în problema mai sus amintită, aparține Reuniunii femeilor române din Lugoj, despre care cronicarul vremii scria, la aniversarea celor 50 de ani de existență: „... ea egalează în vechime cele mai vechi instituții românești din monarhia austro-ungară”. Înființată în anul 1863, aceasta și-a propus ca prim scop adunarea de fonduri pentru acordarea de „stipendii” pentru elevii și studenții români, lipsiți de mijloace materiale. Și astfel a reușit să creeze intelectuali remarcabili. Printre tinerii care și-au făcut studiile cu ajutorul acestei reuniuni, întâlnim numele lui Pavel Rotariu — avocat, întemeietorul presei române din Banat, al lui Leontin Simionescu — fost vicecomite al județului Caraș-Severin, apoi secretar mitropolitan la Sibiu, al lui Mihai Bejan — notar public regesc în Lugoj, ca să amintim doar câteva nume mai cunoscute dintre intelectualii ridicați cu ajutorul material al Reuniunii femeilor române din Lugoj.

Dar, așa cum s-a relevat, dacă românii la început, nu au avut oameni de seamă, în ultimele două decenii ale secolului trecut ei au reușit să-și creeze o intelectualitate numeroasă, ridicată din clasa mijlocie a poporului, capabilă să facă față presiunilor crescânde ale unei stăpâniri străine, cu vădite tendințe de deznaționalizare.

Referindu-se la acest fapt, un politician maghiar nota că: „... tinerii doritori și capabili de studii sunt ajutați din partea băncilor românești și a unor fundații cu burse... și urmarea impunătoare este că în cei din urmă 20 de ani românii din Transilvania (și Banat), și-au putut crește, prin propriile mijloace, o considerabilă clasă mijlocie, pregătită și capabilă de muncă”.

Este un fapt incontestabil că băncile românești din Transilvania, pe lângă rolul financiar, au avut și o semnificație politică, socială și culturală, deoarece ele au ajutat, prin fondurile alocate, la crearea și dezvoltarea unei intelectualități naționale, care să slujească interesele românești.

Dar contribuția majoră la crearea acestei intelectualități și a unei clase mijlocii au avut-o, în primul rând, fundațiile create de unele instituții culturale și bisericești, precum și unele persoane generoase, care și-au donat întreaga lor avere în scopuri culturale și de învățământ.

1. Prima fundație lugojeană, instituită în scopul ajutoării tinerilor de a-și desăvârși studiile secundare și universitare, precum și în scopul înființării unei școli superioare de fete în Lugoj, pentru ridicarea nivelului cultural al femeilor române, datează din anul 1865 și ea aparține Anei Alexandrovici, născută Popovici.

Despre familia Alexandrovici în prezent se cunosc foarte puține lucruri. Se știe doar că soțul fondatoarei, Constantin Alexandrovici, a fost avocat și a profesat avocatura în Lugoj și, în jurul anilor 1843—1845, a fost primar al Lugojului, jucând un rol de seamă în viața socială. De asemenea, se mai cunoaște și faptul că după eliberarea lui Eftimie Murgu din închisoare, când acesta inițiază o mare acțiune politică, bazându-se pe maistorii români din Lugoj, — noul primar, Constantin Udria li se alătură.

Dintr-o anchetă, efectuată mai târziu, împotriva lui E. Murgu, de către procurorul cameral, reiese că în anul 1843 acesta, împreună cu Constantin Alexandrovici și maistorii George Marcu, Pavel Secoșan, Nicolae Ilea, Dimitrie Popovița ș.a., se întâlneau în consfățiri secrete, în casa maistorului Frenți, alias Craiul. Această mișcare a maistorilor lugojeni, petrecută în anul 1844, ia o amploare atât de mare, încât în oraș se vorbea de înființarea unui partid al lui Murgu.

După arestarea lui E. Murgu, în anul 1845, consiliul comunal îl acuză pe C-tin Alexandrovici că i-ar fi pus la dispoziția lui Murgu unele acte oficiale ale orașului, care apoi s-au găsit între hârtiile revoluționarului pașoptist, cu ocazia arestării sale, împrejurare ce evidentiază legăturile de prietenie ale lui Alexandrovici cu Murgu, și care a determinat înlăturarea sa din funcția de primar al Lugojului.

Constantin Alexandrovici încetează din viață în anul 1861. Soția sa, Ana Alexandrovici, în calitate de unică moștenitoare a soțului său, înaintea morții sale — întâmplată la 12 mai 1865, pe când implinea vârsta de 64 de ani — își testează întreaga sa avere, care consta din casă, pământ și bani, bisericii ortodoxe române din Lugoj, în scopul înființării unei fundații care să-i poartă numele și care să se împartă:

a. Fundația studenților cu un capital de 8.000 florini din care să se acorde burse tinerilor lugojeni de confesiune ortodoxă-română să urmează studiile secundare și universitare;

b. Fundația Școlii superioare de fete, cu un capital de 12.000 florini, destinat unei viitoare școli superioare de fete, în Lugoj, unde fiicele românilor să poată frecventa această instituție, de mare folos pentru creșterea nivelului lor cultural;

c. Fundația văduvelor sărace, cu un capital de 8.000 florini, din care să se acorde ajutoarele necesare acestei categorii sociale, ajunsă „... prin nenorocire în lipsă“;

d. Fundația cerșetorilor, cărora să li se acorde ajutoare, de două ori pe an, indiferent de naționalitate, ținând seama de condițiile precare în care își trăiește viața o asemenea categorie socială, lipsită de cele mai elementare atribute umane.

Fundația studenților a început să-și desfășoare activitatea, încă din anul 1865, când testatoarea a decedat. Subliniem faptul că, pe parcursul perioadei 1865—1915 s-au acordat burse, de la această fundație, unui număr de elevi și studenți lugojeni, însumând 25.000 de florini, burse care au contribuit la ridicarea, în Banat, a unui număr însemnat de intelectuali : avocați, medici, ingineri, arhitecți, preoți, învățători, funcționari administrativi, din rândul cărora s-au evidențiat unele personalități marcante, care au jucat un rol major în viața culturală, socială, bisericească și școlară a românilor, de la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, între care amintim câteva nume : George Dobrin — fiu de meseriaș (cojocar), doctor în drept, avocat, om de seamă al Lugojului și Banatului ; Dimitrie Florescu, — fiu de meseriaș, doctor în drept, funcționar administrativ, animator cultural, primar al orașului Lugoj ; Nicolae Ioanovici — fiu de meseriaș, doctor în drept, avocat, magistrat ; Cornel Gându — fiu de meseriaș, doctor în drept, avocat ; Emilian Sfetcu — fiu de agricultor, avocat, magistrat ; Cornel D. Lupea — doctor în drept, avocat ; Constantin Tunei — fiu de agricultori, avocat, magistrat ; Ion Cimponeriu — fiu de agricultori, licențiat în drept, funcționar administrativ ; Aurel Ijac — fiu de agricultori, medic ; Valeriu Iovanescu — fiu de meseriaș (croitor), medic ; Aurel Mihăiescu — fiu de preot, doctor în teologie, protopop al Lugojului ; George Dragomir — absolvent al Facultății de Teologie din Cernăuți, profesor la Seminarul Teologic din Arad, protopop ; Ioan Mitar — preot ; Al. Iorga — fiu de agricultor, arhitect ; Iosif Popescu — fiu de meseriaș (pantofar), contabil ; Constantin Murariu — fiu de agricultori, medic ; Marius Tempea — preot ; Alexandru Onae — fiu de zilier, directorul Școlii confesionale din Lugoj ; Mircu Vasile — fiu de meseriaș (pantofar), medic ; Alexandru Lupu — fiu de agricultori, contabil, director de bancă ; Cornel Demeter — farmacist ; Titus Ionași — absolvent al Facultății de Științe Comerciale ; Ioan Frenți — inginer ; George Onae — fiu de zilier, învățător, director al Școlii primare din localitate ; Sofia Buiăș — învățătoare ; Paraschiva Păunescu — fiică de agricultori, învățătoare.

Fundația Școlii superioare de fete a început să funcționeze din anul 1896, sub forma clasei a V-a (anul I), și aceasta din cauză că testamentul Anei Alexandrovici a fost atacat în justiție de către moștenitorii defunctului Constantin Alexandrovici. Completată, o dată cu anul școlar 1897—1898, cu încă o clasă, a VI-a (anul II), iar din anul 1900—1901 și cu a VII-a și a VIII-a (anul III și IV), conducerea școlii și-a propus ca în această instituție fetele să învețe, pe lângă materiile prevăzute în programa școlară, cunoștințe practice și, cu deosebire, lucrul de mână și cusutul. Epitropia fundației, cu concursul comitetului parohial, a înzestrat școala cu mașini de cusut și războaie de țesut. Deoarece veniturile acestei fundații nu puteau acoperi cheltuielile necesare funcționării unei adevărate școli superioare, epitropia a fost nevoită să apeleze la „...sentimentele de mărinimozitate a notabilităților bănățene“, și care au răspuns cu generozitate la această solicitare, contribuind cu suma de 10.000 de

coroane, care a permis angajarea a încă două cadre didactice permanente : Eva Ogrin și Silvia Târziu, cărora li s-a adăugat și o instructoră pentru obiectul lucrul manual. Limbile germană și franceză erau predate de învățătorul George Joandrea, iar orele de pian, pentru elevele cu aptitudini muzicale, de către Elena Rădulescu-Dobrin, în mod gratuit, aceasta fiind soția avocatului dr. George Dobrin, personalitate marcantă a orașului nostru.

În anul 1903, comitetul parohial și epitropia fundației au dotat școala cu un internat, instalat într-o clădire a bisericii, și care avea 14 camere și o grădină foarte întinsă. Scopul urmărit de epitropia fundației era acela ca elevele să devină „... adevărate mame, pline de virtuți inspiratoare de vitejie și caracter, harnice și muncitoare, disprețuind fala și luxul și îmbrățișând datinile frumoase rămase nouă din bătrâni“.

Fundația văduvelor sărace. Așa cum reiese și din procesele verbale ale epitropiei fundației, rezultă că, în intervalul anilor 1865—1915, s-au acordat ajutoare anuale la un număr de 21—30 văduve, câte 15—24 florini pentru fiecare persoană și care totalizau, pentru această perioadă, suma de 17.605 florini.

Fundația cerșetorilor. Din această fundație s-au acordat, pe același interval de timp — 1865—1915 — ajutoare cerșetorilor din localitate, respectiv 100 florini anual, în total 4.500 florini.

După o viață atât de generoasă, pusă în slujba celor mulți, Ana Alexandrovici a decedat în anul 1865, în vârstă de 64 de ani, fiind înmormântată în Cimitirul ortodox român al Lugojului, alături de soțul ei, Constantin Alexandrovici. Multe generații de tineri lugojeni, care și-au desăvârșit studiile gimnaziale și universitare cu burse primite de la această fundație, în semn de adânc omagiu și profundă recunoștință pentru tot ce a făcut această familie, în scopul prosperării națiunii române din această parte de țară, au hotărât ca una din străzile Lugojului să poarte numele ei, având în vedere scopul nobil al întreprinderii sale.

2. Fundația „Liviu Marcu“.

Descendent dintr-o familie de preoți, dr. Liviu Marcu s-a născut în comuna Birchiș, de pe valea Mureșului, din fostul județ Caraș-Severin, în anul 1868. Studiile secundare le-a făcut la gimnaziul de stat din Lugoj, iar cele universitare la Facultatea de Drept din Budapesta, unde și-a luat diploma de avocat și doctoratul. Se stabilește în Lugoj, unde își deschide cancelarie avocațială, și unde a profesat până la sfârșitul vieții. Îmbolnăvindu-se de tuberculoză, pe atunci o boală incurabilă, cu toată grija ce i-a fost acordată, tratându-se în diferite sanatorii din țară și străinătate, sfârșitul tragic nu l-a putut ocoli. Astfel, s-a stins din viață, la 12 februarie 1902, în vârstă de numai 36 de ani, într-un sanatoriu din Budapesta, de pe insula Margareta, de unde urma să plece pentru tratament într-o stațiune climaterică din Italia.

Cu puțin timp înaintea morții sale, și-a testat întreaga sa avere, evaluată la suma de 72.788 coroane, în scopul înființării unei „fundații alumniale“, pe seama copiilor de țărani, lipsiți de mijloace, care studiau

liceul din localitate, unde aceștia să primească, pe lângă întreținere gratuită și o educație cât mai aleasă. Fundația era pusă sub controlul organelor de resort ale diecezei Caransebeșului, iar pentru utilizarea ei a fost numită o epitropie, compusă din cinci membri : dr. George Popovici, protopopul Lugojului, dr. Pompei Marcu, avocat, Vasile Jurca, contabil, (toți din Lugoj) și Traian Barzu, asesor consistorial din Caransebeș, cu rugămintea ca aceștia să primească această sarcină benevolă și fără nici o remunerație.

Ceea ce a determinat pe tânărul avocat lugojean să înființeze această fundație, numai pe seama copiilor de țărani săraci, a fost situația precară a țărănimii noastre, de pe văile Timișului și Begheiului, pauperizată de autoritățile austro-ungare, prin colonizările cu elemente etnice străine pe teritoriile vechilor comune românești. Din matricolele școlare ale liceului de stat din Lugoj reiese că, în ultima decadă a veacului trecut, au absolvit acest gimnaziu, luându-și și bacalaureatul doar 35 de elevi români, doar câte 3—4 elevi anual. Dintre aceștia însă, numai cinci fuseseră fii de țărani : Traian Vuia — din Bujorul Bănățean George Adam — din Belinț, Nicolae Stoian — din Racovița, Atanasie Fileri și Ion Stoian — ambii din Sintești. Prin urmare, la o populație de peste 310 000 de români, cât număra județul la acea dată, în mare majoritate agricultori, doar cinci fii de țărani au reușit să-și ia diploma de bacalaureat, între anii 1890—1900, cu alte cuvinte, doar câte unul la doi ani.

În perioada 1902—1918 s-au atribuit, din partea acestei fundații, aproximativ 122 de burse, la un număr de 50 de elevi, proveniți din mediul rural, care au studiat la liceul din localitate, contribuind astfel la ridicarea unei intelectualități românești, provenită din rândurile țărănimii noastre, absolvenți care apoi s-au afirmat în multiple domenii ale vieții economico-sociale, și dintre care amintim câteva nume mai cunoscute : Petru Bancea — protopop ; Petru Bojin — avocat ; Dimitrie Cărăba, — medic ; Ioan Firca — medic ; Nicolae Jucu — profesor ; Lazăr Voin — preot ; Vichente Murarescu — medic ; Ioan Ogrin — avocat ; Nicolae Oprea — funcționar administrativ ; Dimitrie Șandor — preot ; Ioan Mădeleanu — preot ; Adam Ogrin absolvent al Academiei Comerciale ș.a. Internatul fundației „Liviu Marcu“ a găzduit și câte 25—30 de elevi anual, care au studiat la școlile secundare din localitate și care, în schimbul unei taxe modeste, au avut posibilitatea să-și termine studiile la aceste școli.

Anul 1914 coincide cu izbucnirea primului război mondial, fiind totodată perioada când capitalul fundației de care ne ocupăm, ajunge la suma de 114.000 de coroane. După marea unire din 1918, în urma devalorizării coroanei, scopul fundației nu mai putea fi realizat decât parțial. Căminul a continuat să funcționeze, dar cu plata taxelor de întreținere și cazare. Totuși, din veniturile fundației, s-au acordat, și după această dată, burse anuale, în valoare de 1.000 lei, unor elevi merituoși, ce îndeplineau condițiile solicitate de fundație.

Din cele relatate mai sus reiese, cât se poate de clar, că, într-un moment când populația românească de aici resimțea din plin absența unei categorii intelectuale bine pregătite, și când autoritățile maghiare urmăreau, cu orice preț, să o mențină în inferioritate, și această fundație a avut un rol foarte important în formarea unei generații de intelectuali români în Banat și, implicit la Lugoj, capabilă să facă față presiunilor crescânde ale unei stăpâniri străine, intolerante, cu vădite tendințe de deznaționalizare.

3. Fundația „Eutimiu Bărbulescu“.

În preajma primului război mondial, și chiar mai târziu, un alt român lugojean, dornic de a contribui la propășirea neamului său, și-a testat averea, în scopul înființării unei fundații, din venitul căreia să se acorde stipendii elevilor și studenților români de confesiune greco-ortodoxă. Unul dintre aceștia, Eutimiu Bărbulescu, care a fost notar cercual, în comuna Boldur, și care, prin testamentul său din 9 martie 1914, și-a lăsat averea sa Bisericii ortodoxe române din Lugoj, în scopul înființării unei fundații care să poarte denumirea de mai sus, și din veniturile căreia 80% să se acorde drept stipendii (burse) elevilor români, lipsiți de mijloace, care studiază la gimnaziul de stat din Lugoj iar 20% „să se alăture capitalului“. În testament s-a mai prevăzut că între candidații la bursă vor fi preferați elevii din localitățile Boldur și Jabăr, iar cei din Lugoj nu pot beneficia de asemenea burse.

Din cauza evenimentelor care au urmat — războiul din 1914—1918 — această fundație nu s-a putut dezvolta decât după unirea din 1918. Epi-tropia fundației a fost compusă din următorii membri: dr. George Popovici — președinte; dr. Ion Stoian — avocat; dr. A. Galici — avocat și Aurel Crăciunescu — notar. Fundația a funcționat fără litere fundaționale (statute), până în anul 1924, când, în conformitate cu legea persoanelor juridice, din 6 februarie 1924, acestea au fost redactate și înaintate spre aprobare Consistoriului diecezan din Caransebeș și au primit aprobarea în 3 iulie 1924.

Din cuprinsul articolului 3 al statutelor reiese că, pe data de 31 decembrie 1923, averea fundației consta din următoarele realități:

a. depuneri la Banca „Albina“	20 784 lei
b. depuneri la „Banca Română“ a Banatului	342 lei
c. 10 acțiuni la „Albina“	5 000 lei
d. 31 acțiuni la „Banca Românească“ a Banatului	6 200 lei
e. 52 jugăre și 166 stânjeni pătrați de pământ, situat în Boldur, expropriat prin reforma agrară, dar neplătit.	

Primul bursier al acestei fundații a fost elevul Vasile Brașovan, din clasa a V-a a liceului lugojean. Fundația „Eutimiu Bărbulescu“ a funcționat până după al doilea război mondial, acordând burse, din veniturile sale, elevilor de la liceul din localitate, în valoare de 1.000 lei anual.

4. Fundația „Toma și Ecaterina Dogariu“.

Toma Dogariu a fost judecător la „Curie“ (Tribunalul Suprem Maghiar din Budapesta), cavalier al ordinului „Leopoldin“. Ieșind la pensie,

după o viață laborioasă de judecător s-a stabilit la Lugoj, ca să-și petreacă restul zilelor în acest oraș frumos și liniștit. Cu puțin timp înainte de sfârșitul vieții sale, petrecut la 20 mai 1915, conform și cu dorința soției sale, Ecaterina Maniu, sora academicianului Vasile Maniu și a dr. Aurel Maniu, deputat în Parlamentul din Budapesta și apoi notar public în Oravița, și-a testat întreaga avere, evaluată la 140.000 de coroane, în scopul creării unei fundații, care să poarte numele de Fundația „Toma și Ecaterina Dogariu“. Au stabilit ca, din veniturile acestei fundații, să se acorde burse tinerilor de ambe sexe, care se aflau la școlile medii ori similare, de naționalitate română și de religie gr. ort., având preferințe „ceteris paribus“, descendenții rudeniilor de sânge ai fondatorilor, cei din județul Caraș-Severin și apoi cei din alte părți. Obiectul principal al fundației îl forma : jumătate din casa din strada Făgetului, precum și din suma de 90.000 de coroane, depusă la banca „Albina“.

Pentru administrarea acestei fundații, testatorul a constituit o epitropie, compusă din : dr. George Popovici — președinte ; Titus Hațeg — avocat ; Constantin Brânduși, Dominic Raț și Alexandru Lupu — contabil. Prin același testament, defunctul a lăsat și câteva mici legate : Reuniunii femeilor române pentru cântina școlară, Bisericii ortodoxe române din Lugoj pentru îngrijirea cavoului familial și pentru parastase, precum și pentru cumpărarea unor daruri copiilor săraci, de la școlile din localitate.

Și în acest caz, ca și în cazul fundației „Eutimiu Bărbulescu“, din cauza evenimentelor, care au avut loc între anii 1914—1918, dar și din motivul că testamentul lui Toma Dogariu a fost atacat în justiție de către moștenitorii săi, această fundație nu a putut fi activată decât după înfăptuirea statului național unitar român. Avera acestei fundații, la data de 31 decembrie 1923, era de 126.082 lei, bani depuși la Banca „Albina“. Statutele fundației au fost întocmite în anul 1924, și aprobate de Consistoriul diecezan al Caransebeșului, la data de 3 iulie a aceluiași an.

Dintr-un proces-verbal al epitropiei fundației, din 12 aprilie 1923, rezultă că primii bursieri au fost : studentul în medicină, Cornel Sarafolean (1.000 lei), precum și elevii : Toma Popovici și N. Aldan, ambii cu câte o bursă de 500 lei anual.

Cu prilejul morții sale, epitropia fundației a inserat în ziarul „Drapelul“, următorul anunț funerar : „Epitropia fundației „Toma și Ecaterina Dogariu“, cu inima plină de durere, aduce la cunoștință răposarea judeului de curie în pensie, Toma Dogariu, cavaler al ordinului „Leopoldin“, întâmplată de 23 mai 1916, în al 71-lea an al vieții sale. Rămășițele pământești se vor așeza spre odihnă eternă în 14/27 mai, orele 4 1/2 p.m., după ritul bisericii ortodoxe române, în cripta familială din cimitirul ortodox român din localitate. Lugoj la 12/25 mai 1916. Fie-i somnul lin și țărâna ușoară !“

Cripta familiei Dogariu, în care sunt înmormântați, alături de Toma Dogariu și soția sa Ecaterina Dogariu, născută Maniu, și cei doi copii, Virgil și Sever, morți în floarea vârstei se află în preajma capelei, în imediata apropiere de cripta familiei Brediceanu.

5. Fundația „Alexandru și Ana Nedelcu“.

Alexandru Nedelcu provine dintr-o familie de aromâni, stabiliți în Lugoj, și s-a născut la 23 mai 1819. Tatăl său, Theodor, cu bunicul său Damaschin, ambii de profesie căldărași, au fost principalii conspiratori ai societății secrete lugojene „Constituția“, descoperită de autoritățile austriece, în decembrie 1830, ale cărei obiective au fost: lupta împotriva orânduirii feudale, a domnilor de pământ, precum și a eliberării bisericii bănățene de sub jurisdicția sârbească.

La vârsta de 12 ani, a rămas orfan de tată și fără avere, fiind dat de mama sa Maritza, să învețe meseria de frânghier. Ajungând calfă (sodal), în 1837, colindă mai multe țări ale Europei, și vizitează târguri și orașe, lucrând în diferite ateliere de specialitate. După o perioadă de șase ani de peregrinări, bine pregătit profesional, își deschide atelier de frânghierie în Buda, în anul 1843, an în care se și căsătorește.

Muncește cu râvnă, împreună cu soția sa Ana, o femeie devotată și vrednică, reușind să agonisească o avere substanțială, materializată în imobile, acțiuni și bani în numerar, evaluată la 110.000 coroane (valută austriacă), pe care, în anul 1883, cei doi soți **au donat-o, prin testament, Bisericii române lugojene pentru o fundație, care să le poarte numele și,** din venitul căreia 5% să se întrebuințeze pentru cheltuieli administrative și susținerea fundației, 50% să se împartă, anual, în sume, care să varieze între 500 și 1.000 de florini, unor perechi de tineri căsătoriți, lipsiți de mijloace materiale, și care sunt de naționalitate română și religie ortodoxă; ei trebuie să ducă o viață corectă și să îmbrățișeze meserii între care comerțul, industria și agricultura; 15% ajutoare săracilor români, care nu-și pot întreține familia; 5% ajutoare cerșetorilor din orașul Lugoj fără deosebire de religie sau naționalitate; 5% să se capitalizeze în scopul înființării unei Fundații orfanale „Alexandru și Ana Nedelcu“, până ce se va putea întemeia, și în orașul Lugoj, un institut de profil; iar 20% să se capitalizeze, ca fond neatacabil, pe o perioadă de 100 de ani, când și această sumă va servi scopurilor umanitare amintite mai sus.

Fundația „Alexandru și Ana Nedelcu“ a funcționat din anul 1886 și a contribuit, în mare măsură, la ridicarea, în Lugoj, a unor iscusiti meseriași, comercianți și industriași, care să lucreze în ramuri deficitare ale economiei românești, în acea perioadă. De această fundație se mai leagă și o altă realizare de seamă a lugojenilor; astfel, cu suma de 40.000 de coroane, împrumutată de parohie, de la această fundație, la inițiativa lui Coriolan Brediceanu, s-a ridicat clădirea „Concordia“, proprietatea bisericii, o citadelă neînvinsă a românismului bănățean, acolo unde se reunea elita Banatului la „Masa poganilor“, focar al spiritualității bănățene, grație căreia Lugojul a deținut, până la unire, primatul politic, cultural și bisericesc al întregii provincii.

Relevăm, de asemenea, și faptul că soții Nedelcu sunt și ctitorii capelei din cimitirul ortodox român din Lugoj, contribuind cu suma de 1.000 de florini la edificarea bisericuței, care în prezent adăpostește, în

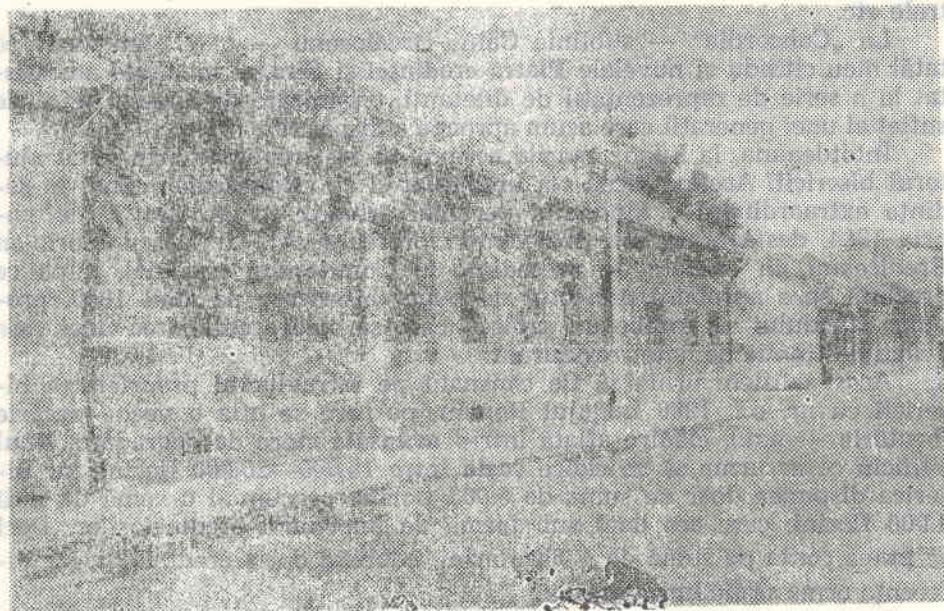
criptele din subsolul ei, osemintele ctitorilor mai sus amintiți precum și ale unor personalități, cu merite deosebite, pe tărâm național, social, bisericesc și cultural. Astfel, Episcopul Caransebeșului, Ioan Popasu, luând cunoștință de întemeierea Fundației „Alexandru și Ana Nedelcu”, hotărăște, la data de 22 septembrie 1868 (anul trecerii în eternitate a lui Alexandru Nedelcu — 5 mai), să fie pomeniți în toate bisericile, ca o apreciere unanimă a acestei generoase familii, care și-a pus întreaga viață și activitate în folosul emancipării românilor lugojeni.

BIBLIOGRAFIE

1. Aloisiu Vlad de Selsele, *A roman nép ügye Logoson*, p. 175, apud Bogdan Duică, în lucrarea *Eftimie Murgu*, București, 1937, p. 211, subsol.
2. A fost notoriu faptul că, pe la începutul secolului trecut, și chiar mai târziu, iobăgului român îi era interzis să-și dea copilul la școli, și chiar prețul român era în această situație. A se vedea *Istoria Bisericii Române*, vol. II, București 1958, p. 203.
3. În Banat, românii au fost emancipați din starea de iobăgie, prin patenta imperială, din martie 1584, publicată în traducere romângască în „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, nr. 32 și nr. 33, din 12 și 19 august 1853, p. 237—244 și 245—249.
4. Primele societăți culturale și fundații care au fost înființate în scopul sprijinirii tineretului studios, pentru a urma diferite instituții de învățământ din imperiu, apar în jurul anilor 1860. Ne referim, în primul rând, la societățile culturale „Astra”, înființată în 1861, cu sediul în Sibiu, și la „Transilvania”, înființată în anul 1867, cu sediul în București, apoi la fundațiile „Emanuil Gojdu”, din anul 1870, cele ale mitropoliilor din Sibiu și Blaj, precum și a altor instituții culturale sau paficulare, care s-au format prin donații testamentare.
5. Vezi Protocolul din registrul Bisericii ortodoxe române din Lugoj, din 5 septembrie 1848, pct. 12, vol. II, p. 74.
6. Constantin Udria (1811—1902), primar al Lugojului în timpul Revoluției de la 1848. Acesta a subvenționat adunarea populară de pe Câmpul Libertății din Lugoj, prezidată de Eftimie Murgu. A fost un luptător activ pentru drepturile naționale, sociale și culturale ale poporului român.
7. Vezi „Drapeiul”, nr. 49/1913, p. 1 și „Drapelul”, nr. 56/1916.
8. I. Popescu-Puțuri și A. Deac, *Unirea Transilvaniei cu România*, București, 1972, p. 204.
9. Bizony László, *A keleti határról. A magyar szüpremácia veszedelme Erdélyben*, (Despre frontiera orientală. Supremăția maghiară în pericol în Transilvania, p. 131—132), apud: I. Popescu-Puțuri, și A. Deac, *op. cit.*, p. 281, subsol, pct. 40.
10. Victor Lăzărescu, *Fundații lugojene în sprijinul elevilor și studenților bănuțeni*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 11—12, (1985), p. 808—815.
11. Idem, *Despre Lugojul și lugojenii de altădată. Contribuții lugojene la dezvoltarea și bunăstarea intelectualității române*, vol. II, p. 1—99, (ms. în posesia autorului).

Clădirea Fundației „Alexandru și Ana Nedelcu” Str. Făgetului

Clădirea Fundației „Ana Alexandrovici” Str. Făgetului.

În curtea acestei clădiri a funcționat internatul „Liviu Marcu”.